

ՅԱԿՈԲ ԿԼԱՅԵՅԻ ԼՈՒԿԱՍ ԶԷ ԳՏՆՈՒԱԾ

«Պատմա-բանասիրական հանդես»-ի 1963 տարեան թիւ 1 (20)-ի մէջ՝ Պրոֆ. Զինոյ Արրիզի հրատարակած է Լուկիայի մայր տաճարի մուտքին կից՝ զանգակատան դաւիթին մէջ գտնուող հայերէն արձանագրութիւն մը եւ անոր զձագրութիւնը, արտատպուած 1642 թուականին՝ Ֆ. Ս. Ֆիորենտինիի ձեռքով²:

Այս զձագրութեան վրայէն կարգաւորվ՝ հայազէտ Յիսուսեան Հ. Կրիստոս եւ Հռոմ բնակող հայ արեղայ մը (1641ին) թարգմանած են. Jacobus de Glaegh facite commemorationem եւ կամ Jacobus Glaecha mementote: Որով բնագիրը, իրենց համաձայն, եղած ըլլալու էր «գՅակոբ Կլացին յիշեցեմք»:

Այս ընթերցումը մեկնակէտ առնելով՝ Պրոֆ. Արրիզիի համար «հարց է ծագում. ո՞վ է վերոյիշեալ անձնաւորութիւնը, որ արձանագրութեան միջոցով ցանկանում է յիշատակութեան արժանանալ հետագայ սերունդներին կողմից»³:

Հոս իր օժանդակութիւնը կը բերէ Հայկական Ս.Ս.Ռ. Գիտութիւնների Ակադեմիայի թղթակից անդամ Պրոֆ. Ս. Տ. Երեմեանը. նախ բացատրելով «Կլայեցի» բառին նշանակութիւնը, եւ յաջորդաբար պատմական ու ժամանակագրական տըւեալներէ առաջնորդուելով ու մերձեցումներ կատարելով՝ կը փնտռէ զայն նոյնանունով Յակոբ Կլայեցի Կաթողիկոսին հետ:

Բոլոր այս ենթադրութիւնները եւ հետեւութիւնները, սակայն, հիմնուած են սխալ արտագրութեան մը, եւ հետեւա-

րար՝ սխալ ու անհիմն ընթերցումի մը վրայ, որուն զոհ դացած է նաեւ Պրոֆ. Ս. Տ. Երեմեան, հաւատարմով հայազէտ Յիսուսեան Կրիստոսի եւ Հռոմի հայ արեղային: Եթէ յարգելի բանասէրը փոքրիկ կասկած մը ունենար, եւ վայրկեան մը համեմատէր իրարու դէմ գիմաց հրատարակուած՝ արձանագրութիւնը եւ անոր արտագրուած զձագրութիւնը⁴, շատ յետապիտի տեսնէր թէ ո՛րքան ազաւագուած էր այդ արձանագրութիւնը՝ 1642 թուի խտալացի զձագրիչին կողմէ:

Արդարեւ արձանագրութեան մէջ (Կլայեցի կարգացուած բառին մէջ) շատ պայծառ կերպով տեսանելի է Ա. եւ Բ դրերութեան պատկերները, Աի երկու սրունքներն իրարմէ ունեցած հեռաւորութիւնը, մինչդեռ Բ աւելի մօտիկ է Աի երկրորդ սրունքին: Աի սրունքները ուղիղ կը վերջանան, մինչ Բի գլուխը կոր է. Աի պոչը երկրորդ սրունքին կպած է, որուն վրայ քիչ մը բարձր եւ անջատ կայ Բ դիրք: Մինչդեռ հայերէնի անձանօթ եւ անուշադիր զձագրիչը՝ Աի առաջին սրունքը անջատած եւ Լի նմանցուցած է, իսկ երկրորդ սրունքը Բին միայնելով եւ պոչն ալ անոր

1. Պրոֆ. Զինոյ Արրիզի, Յակոբ Կլայեցին Լուկիայում, էջ 107-113:
2. Francesco Maria Fiorentini, *Memorie di Matilde la gran contessa*. Lucca, 1642, t. III. էջ 70:
3. Պատմա-բանասիրական հանդես, Երեւան, 1963 թիւ 1 (20) էջ 110:
4. Անդ, էջ 108-109:

Լուկիայի Ս. Մարտինոս եկեղեցւոյ հայերէն
արձանագրութիւնը

կպցնելով՝ տարօրինակ Ա. մը շինած է, սրունքներէն մէկը ուղիղ, իսկ միւսը կոր վերջաւորութեամբ. եւ այսպէս արձանագրութեան ԿԱՐՅԻՆ վերածել է ԿԼԱՅԻՆի: Հետեւաբար, յստակ ու անվիճելի է որ Լուկիայի արձանագրութեան մէջ յիշուած անձը «Յակոբ Կլայեցի» չէ, այլ «Յակոբ Կարցի»⁵: Ասով՝ Պրոֆ. Արրիզիի դրած հարցը «կը մնայ դեռ լուծելի»:

Թէ ո՞վ էր Յակոբ Կարցին, Խտալիայէն դուրս փնտռելու չէ: Հաւանաբար Լուկա կամ մերձակայ քաղաքներու հայ դաւիթի կամ վանքերու մէջ ապրող նշանաւոր անձ մըն էր: Այս ուղղութեամբ Պրոֆ. Արրիզի խոստացած զիջաններու մէջ նորագոյն պրոպոսիւթներ կատարել:

Հ. Հ. Կ.

5. Այս արձանագրութեամբ Լա Քրոզ հայազէտն ալ գրադած է 1716ին, եւ նոյնի մը ունի այս հարցին շուրջ՝ ուղղուած Լայպնից իմաստասէրին, որ փափաքած էր այս արձանագրութեան պատկերն ունենալ: Լա Քրոզ կը կարգայ Կլայեցին, եւ զայն կը նկատէ ռամկական ձեւ մը Կլայեցին բառին: Իսկ յիշեալ Յակոբ Կլայեցին կը համարի հայ դորական մը, ԺԳ. դարու, որ Լուկիա մեծած ըլլայ: Կանգրադարձները մեր յարգելի ուսումնասէրներուն՝ թէ բանասէր Հ. Եղիա Վրդ. Փէշիկեան եւս զբաղելով այս արձանագրութեան հարցով, 1940ին, հրատարակած է Լա Քրոզի

վերոյիշեալ նոյնի մը Լայպնից, ու Լուկաի խնդրոյ առարկայ արձանագրութեան նոր լուսանկարի մը վրայէն քննելով՝ անդրադարձուցած է թէ Լա Քրոզի ընթերցումը սխալ է, եւ ուղիղն է Կարցի: Հաւանաբար, Լա Քրոզ եւս զոհ դացած է 1642 թուականի սխալագիր արտագրութեան:

Հ. Եղիա Վրդ. Փէշիկեան յիշեալ Յակոբ Կարցին կը նկատէ Կարուց նահանգէն (Կարսեցի), որ Լուկիա պանդխտած ու վախճանած է (տե՛ս Բագմալէյ, ՂԸ, 1940, ք. 4-7, էջ 127, 132-133): - Ծանօթ. հմբ.: